

LLETRES

Simon Wiesenthal, Imre Kertész i Catalunya

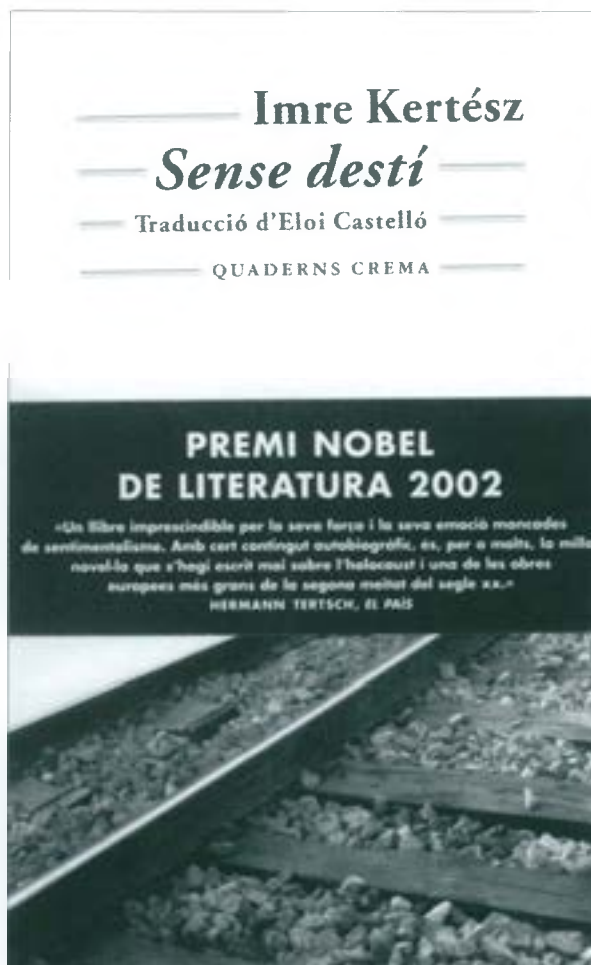
David Serrano

“He sobreviscut als botxins” em deia orgullós fa uns mesos tot just ens acabàvem de conèixer. Simon Wiesenthal passarà a la història com l'home que ha dedicat bona part de la seva vida a la recerca de criminals de guerra nazis, fins a tal punt que serà conegut ben aviat com el *caçanazis* més important del món. El que és poc coneguda és la relació d'aquest home entranyable i controvertit alhora amb diversos deportats i associacions catalanes fins farà unes setmanes, quan comunicava oficialment a Viena que deixava la lluita en la primera línia. Ja feia mesos que havia decidit de retirar-se als 94 anys després de cedir els arxius a l'Institut Yad Vashem, on es recullen els judicis amb testimoniatges catalans de dirigents nazis, i garantida la continuïtat dels seus centres, especialment actius els de Viena i Buenos Aires, des d'on donava el relleu a Sergio Widder i al Dr. Samuels respectivament, col·laboradors habituals del CILEC, amb seu a Sabadell.

La història de Simon Wiesenthal es vincula necessàriament a la persecució jueva de l'est d'Europa. Nascut el 31 de desembre de 1908 Lvov (Ucraïna, antiga Polònia), el 1928 és refusat a l'Institut Politècnic de Buczacz (actualment Lvov) per les quotes restrictives establertes als jueus, amb la qual cosa decideix ingressar a la Universitat Tècnica de Praga, on es diploma en arquitectura. El pacte de no-agressió entre Alemanya i la URSS desemboca amb l'entrada de les tropes soviètiques a Lvov, i les purgues als comerciants jueus provoquen la mort del pare i un germà, salvant-se ell de la deportació a Sibèria. Amb l'arribada dels nazis el gener de 1941, Wiesenthal i la seva dona són empresonats al camp de concentració de Jancwska.

El setembre de 1942 fins a 29 membres de la seva família directa han mort ja en diversos camps com el de Belzec. La tardor de 1942, la resistència polonesa permet salconduits falsos a la seva dona per tal de poder sortir del camp, d'on fugirà el propi Wiesenthal l'octubre de 1943. Malgrat això, és capturat i retornat al camp el juny de 1944, però la imminent arribada de l'exèrcit roig impedeix la seva execució i provoca una llarga marxa de deportació que el farà passar pels camps de Plaszow, Gross-Rosen, Buchenwald i finalment Mauthausen, d'on serà alliberat pel General Bradley el 5 de maig de 1945 juntament amb els 2.200 catalans i espanyols supervivents del camp austríac, amb els quals entraria en contacte tot just alliberat, especialment amb els que es quedaren a viure a Àustria, com Francesc –Franz- Comellas (Castellar del Vallès 1917-Linz 2001).

Just acabat el conflicte, Wiesenthal inicia el seu llarg camí de la recollida de proves per implicar els càrrecs nazis amb les atrocitats comeses als camps de concentració i extermini. El 1947 funda el Centre de Documentació Històric de Linz (Àustria) i lluita, sota l'encàrrec de l'Oficina de Crims de Guerra, per aconseguir implicar Adolf Eichmann en els crims contra la humanitat pels quals serà jutjat

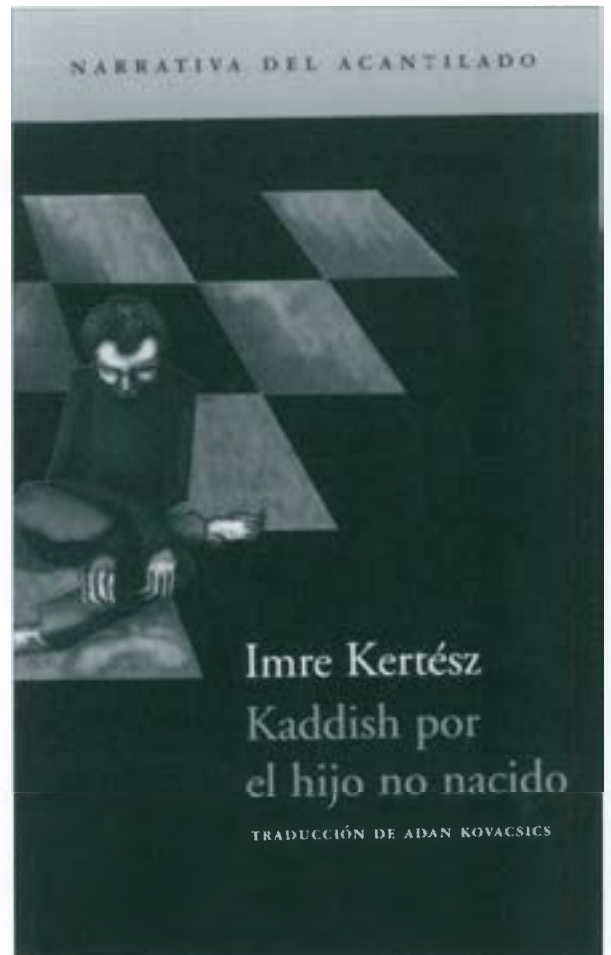
finalment a Israel el 31 de maig de 1961 i que portarà rius de literatura i reflexió filosòfica, com la de Hannah Arendt al voltant de la banalitat del mal. La seva tasca continua amb l'obertura del Simon Wiesenthal Center a Viena el 1961, i posteriorment a Los Angeles, Buenos Aires i Nova York, actualment amb més de 400.000 membres. Però a banda de la descoberta del nazi més rellevant des del punt de vista de la "Solució Final del Poble Jueu", Wiesenthal també aconsegueix una de les descobertes més simbòliques de la història de la Shoah i de la literatura que aquesta ha generat: la de Karl Silberbauer, oficial de la Gestapo que arrestà la família d'Anna Frank. També és rellevant la identificació de Fritz Stangl, comandant dels camps d'extermini de Treblinka i Sobibor, dos dels més esferèidors, com ens ho han demostrat a bastament testimoniatges directes o films com els de Claude Lanzmann.

A banda d'aquests casos emblemàtics, Wiesenthal realitza al llarg dels quaranta i els cinquanta una tasca ingent de recerca i descoberta de càrrecs menors de tots els camps per on passà, però especialment referent al de Mauthausen, la qual cosa el posà en relació amb els deportats catalans. Així, per exemple, el desembre de 1958 es pogué dur a judici a l'*Obersturmführer* Karl Schulz, descobert per Wiesenthal, gràcies a testimoniatges com el de Casimir Climent i Sarrion. En una de les declaracions del dia 16, Climent explicava el caràcter pervers de Schulz: "Schulz preguntà a un grup de jueus si tenien fred i aquests van contestar que sí. En un moment d'aldarull va fer seure damunt l'estufa encesa un dels rabins més vells. L'endemà ens arribà l'acta de defunció...".

Malgrat processaments exemplars com aquest, tant Wiesenthal com Climent o Comellas (*Un català a Mauthausen, 2001; Españoles en los campos nazis, 2003*) no s'estaven de comentar-me la seva recança pel fet que homes com Schulz només romanguessin sis anys a la presó, o que vertaders botxins en sèrie com Anton Ganz, malgrat haver obtingut una pena molt alta, passés bona part dels darrers anys en llibertat. Ganz havia estat comandant d'un dels kommandos més terribles, el d'Ebensee, on fou alliberat Joaquim Amat-Piniella (Manresa 1913- Barcelona, 1974) el 6 de maig de 1945, i on infringí una pallissa brutal que dugué a la mort al veí de Gavà Boi Ventura, malgrat que féu constar que havia estat per intent d'evasió.

Dintre de la memòria de l'horror dels nostres deportats catalans de Mauthausen, un dels personatges més temuts, per la responsabilitat directe en la mort de ciutadans i de centenars de jueus fou el de l'SS de la pedrera Franz Simonlohner, jutjat i condemnat a la Cort de Viena amb l'ajut del testimoniatge de Franz Comellas i sembla ser que de César Orquín, el valencià llibertari responsable del famós kommando César (a Vöcklabruck, a Ternberg, i a Schlier-Redl Zipf-). Més de dues desenes de catalans moriren per efecte directe o indirecte de Simonlohner, bé per les pallisses sofertes, bé per efecte mateix d'haver de suportar el pes de pedres de 40 a 60 kg en la famosa escala de la mort on treballà Francesc Batiste (*El sol s'extingí a Mauthausen, 2001*). També havia estat un habitual del *tiro al pichón*, com era conegut el tir als jueus que eren llençats per la paret dels *paracaigudistes de la todestiege*.

El 1967 Wiesenthal publica les seves memòries sota el títol de *Les assassins sont parmi nous*, a partir de la qual comença a ser reconegut com el *caçanazis* més important d'occident, la qual cosa possibilita la direcció de diverses obres corals sota el títol de *Les fleurs de soleil*. De llavors ençà continua la seva tasca de denúncia i recerca, vinculada des de 2002 amb Catalunya a través de la col·laboració estreta amb el CILEC i el Fons de la Deportació (AMC), mitjançant els quals

s'intenta aprofundir en la recerca de les catalanes i catalans desapareguts als camps de concentració i extermini del III Reich i els seus botxins.

Els darrers mesos m'ha continuat animant a continuar la recerca, conscient que els testimonis són a punt de desaparèixer, i que "Tot i que s'ha escrit molt sobre la matèria, hi ha moltes coses que no se saben encara en detall degut a la gran magnitud dels crims i, és clar, al fet que molt pocs els van sobreviure."

La seva recerca constant de la veritat, "sense veritat no hi ha justícia" m'insistia encara el desembre passat, l'ha dut a nombrosos conflictes polítics amb diversos membres dels governs austríacs, on és possible trobar alts càrrecs amb implicacions sagnants, però, malgrat tot això, Wiesenthal és un home senzill i compromès, un home agraït amb aquells que hem intentat fer recerca en aquest camp, fins al punt que potser el darrer

dels textos que ha escrit tinc l'honor que sigui una Carta-Pròleg per al volum *Les dones als camps nazis*.

D'altra banda, Imre Kertész (Budapest, 1929), Premi Nobel del qual ja hem parlat anteriorment a *Quadern*, també ha estat una de les víctimes del genocidi nazi. El seu cas té un cert paral·lelisme amb el dels represaliats republicans catalans i espanyols supervivents dels camps d'extermini nazis per tal com, un cop alliberat d'Auschwitz, passa a ser un exiliat dintre el seu propi país, Hongria, com ho serà a casa nostra Joaquim Amat-Piniella, autor d'una sola i commovedora novel·la d'anàlisi concentracionària, *K.L. Reich* (1946). Amat, com Kertész, parteixen de la voluntat compartida d'intentar transmetre i analitzar l'horror de tal manera que pugui ser comprensible –en mots de Jean Améry– a un lector aliè a l'experiència, per la qual cosa recorren a estratègies fictionals que passen pel fet que el lector descobreixi, mitjançant un progressiu procés d'immersió iniciàtica paral·lel al dels personatges, l'abast d'una tragèdia col·lectiva que s'endugué milions de vides.

Kertész és, també, l'exemple d'intel·lectual compromès al qual l'experiència concentracionària condiciona no només la seva existència, sinó també la seva concepció literària –com succeeix a Primo Levi, Elie Wiesel o el mateix Jorge Semprún–, que se centrarà en l'intent d'anàlisi dels mecanismes de funcionament dels totalitarismes des de gèneres ben diferents, en els quals l'eco de l'extermini és sempre un referent que condiciona el tractament, la temàtica i una determinada concepció moral. La primera de les cinc novel·les publicades fins ara, *Sin destino* (1975), és, malgrat l'escàs ressò inicial –com en el cas d'Amat–, una de les obres de referència obligada dintre el cànon de la literatura europea concentracionària, entre altres raons perquè intenta apropar-se sense apriorismes al fenomen: l'autor construeix un protagonista que, des de la ingenuïtat d'un nen, se submergeix en el món del gueto primer, i dels camps d'extermini més tard, partint únicament de la seva percepció. No hi ha judicis ni anàlisi, les paraules infantils brollen amb tota la seva candidesa i, alhora, brutalitat despulada de prejudicis, amb la qual cosa el lector, que sofreix el mateix procés iniciàtic de descoberta constant, resta finalment sense alè, sense respostes, però, alhora, ple d'interrogants que apunten vers una sortida. La novel·la, la traducció castellana de la qual no permet percebre aquest subtil i enginyós joc de registres propis del llenguatge, generà una encesa polèmica entre la crítica jueva, que l'arribà a menystenir perquè entenia que aquell tractament banalitzava la Shoah; sortosament, el temps, l'entusiasta rebuda a Alemanya i Espanya i pel·lícules com *La vida es bella* han ajudat a desfer aquest malentès.

Cal situar Kertész, partint d'aquesta obra, dintre els autors que han intentat bastir també un discurs sobre el fenomen de l'extermini des d'un punt de vista globalitzador, més enllà de la Shoah, per exemple amb el seu polèmic assaig *Un instant de silenci en el paredón* (1999) –tant indispensable com el d'Enzo Traverso–, en el qual arriba a plantejar la necessitat de considerar l'Holocaust, exemple de qualsevol altre fenomen totalitari, com un valor cultural, un valor que només en la mesura que és aprehensible i es manté viu en la memòria col·lectiva pot permetre que fenòmens com els soferts no es tornin a produir. L'evidència que la mateixa Europa no ha entès la lliçó d'Auschwitz –en mots de Theodor W. Adorno– el porta a una actitud crítica prou escèptica, com es pot percebre metafòricament en l'esfereïdor monòleg *Kaddish por el hijo no nacido* (1990), en el qual el narrador-protagonista justifica la impossibilitat de dur cap fill a un món que continua repetint els mateixos errors del passat; una decisió que el que intenta, per tant, és preservar l'Home –aquell home genèric que apareix al final de *K.L. Reich*– de tota nova possibilitat de sofriment.

RIBAS
OPTICS

AL VOSTRE
SERVEI
DES DE 1945

Via Massagué, 32 - Tel. 93 725 13 36
Rambla, 41 - Tel. 93 725 99 67
08202 SABADELL